

WOLA ZARCZYCKA

Rozległa wieś w Gminie Nowa Sarzyna, w pów. leżajskim nad Trzebośnicą i potokiem Łowisko. Jako wieś królewska, istniała już w średniowieczu, w XV w. znana pod nazwą Trzebośnica. Po spustoszeniu Trzebośnicy przez Tatarów, król Stefan Batory, aktem z 1578 r. nadał sołtystwo Piotrowi Zarczyckiemu, z jednoczesnym obowiązkiem założenia parafii i odbudowania wioski. Z czasem przyjęła się nowa nazwa - Wola Zarczycka. Na przełomie XVIII i XIX w. wieś była celem kolonizacji niemieckiej. Na jej obrzeżach powstała kolonia Königsberg istniejąca formalnie do 1935 r. Podczas II wojny światowej Niemieccy oprawcy w okrutny sposób podczas pacyfikacji wioski w dniu 20 czerwca 1943 roku zamordowali 76 mieszkańców. Współcześnie wieś o charakterze rolniczo-rzemieślniczym, liczy blisko 4 tys. mieszkańców. Mocno rozwinięte jest tu wikliniarstwo. Turystów przyciąga jedyne naturalne w tej części Europy stanowisko różanecznika żółtego w rezerwacie „Kołacznia”.

Wart obejrzenia jest zespół zabytkowego neogotyckiego kościoła parafialnego pw. Przemienienia Pańskiego z 1912 r. Spośród stylowego wyposażenia uwagę zwracają piękne witraże wykonane w Krakowskim Zakładzie Witraży i Mozaik S.G. Żeleński. W kościele znajdują się organy 16 głosowe, zbudowane w 1932 roku.

Nowoczesny kompleks Szkoły Podstawowej im. Prymasa Tysiąclecia wchłoniął mury, zabytkowy budynek z pocz. XX w., rozbudowany w l. 1929-1930 oraz w czasach współczesnych, tworząc duże centrum szkolnictwa w okolicy.

Zabytkowy cmentarz ewangelicki z XIX i XX w. na terenie dawnej kolonii Königsberg. Staraniem potomków kolonistów oraz lokalnej społeczności w zachodniej części byłej nekropolii urządzono Miejsce Ciszey poświęcone dawnym mieszkańcom

Atrakcją są liczne kapliczki. Rodowód niektórych z nich sięga połowy XIX wieku. Jedną z najbardziej urokliwych jest kapliczka na tzw. „Budach-Zagumniu”, ufundowana w 1851 r. przez Szymona Ruszaka.

KRÓLOWA POLSKIEJ FLORY PROSTO Z HODOWLI

W 2022 roku podczas Gali Samorządowej, oprócz pamiątkowych statuetek, laureaci dorocznej Nagrody Burmistrza Miasta i Gminy Nowa Sarzyna otrzymali unikatowe podarunki – żywe sadzonki różanecznika żółtego. Były to rośliny, identyczne genetycznie z krzewami azalii chronionymi w rezerwacie „Kołacznia”. Możliwe to było dzięki inicjatywie sprzed pięciu lat burmistrza Andrzeja Rychla, która spotkała się z przychylnością dyrektora RDOŚ w Rzeszowie i służb Nadleśnictwa Leżajsk.

W dniu 26 kwietnia 2017 r. Burmistrz wystąpił o zgodę na pobranie nasion w rezerwacie „Kołacznia” oraz o umożliwienie prowadzenia hodowli różanecznika żółtego. Sadzonki miały by trafić do mieszkańców gminy w ramach realizacji zapisów planu ochrony dla obszaru Natura 2000 Kołacznia PLH180006. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Rzeszowie decyzją z dnia 25 maja 2017 r. pozytywnie odniósł się do wniosku władz samorządowych Gminy Nowa Sarzyna.

Jesienią, po przekwitnięciu roślin, w dniu 26.10.2017 r. zespół specjalistów w składzie: Agata Kwolek – Zastępca Naczelnika Wydziału Ochrony Przyrody i Obszarów Natura 2000 w RDOŚ Rzeszów, Łukasz Lis – przedstawiciel Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Rzeszowie, Grzegorz Wójcik – Inżynier Nadzoru w Nadleśnictwie Leżajsk i Elżbieta Michalec – przedstawiciel Urzędu Miasta i Gminy w Nowej Sarzynie zebrał niezbędną ilość nasion. Hodowla zakończyła się sukcesem. Od 2022 r. sadzonki, czy to w formie nagrody, czy unikatowych podarunków dla gości od władz samorządowych, rozpowszechniane są na terenie Podkarpacia i kraju. Każdy egzemplarz posiada certyfikat potwierdzający źródło jego pochodzenia.

BIBLIOGRAFIA (wybór)

1. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*, t. XIII, Warszawa 1893, s. 814.
2. Podgórski Marian, *Wola Zarczycka, streszczona kronika kościelna na zakończenie trzeciego stulecia*, Jasło 1878.
3. Motyka Janusz, Ks. Jan Władysław Szczęśniński – nieznaną odkrywcę stanowiska różanecznika żółtego *rhododendron luteum sweet (=azalia pontyjska azalea pontica l.) w Woli Zarczyckiej koło Leżajska*, w: *Rocznik Przemyski* t. 58, Nauki Przyrodnicze z. 3 (15) 2020.
4. Franus Paweł ks., *Parafia pw. Przemienienia Pańskiego w Woli Zarczyckiej w okresie II Rzeczypospolitej (1918-1939)*, Wola Zarczycka 2019.
5. *Zielona Sarzyna – strażnikiem przyrody i źródeł tradycji* (red. B. Rup), Wyd. Ośrodek Kultury w Nowej Sarzynie, 2009.

Wyd. Urząd Miasta i Gminy Nowa Sarzyna
Tekst – Janusz Motyka, Zaśluzony Instruktor Krajoznawstwa PTTK
Oprac. graficzne i zdjęcia – Janusz Motyka, arch. UMIG w Nowej Sarzynie
Skład graficzny – Piotr Sowa
Copyright by Janusz Motyka 2023
Copyright by Urząd Miasta i Gminy Nowa Sarzyna 2023
Nakład – 500 egz.

AZALIA

Zapraszamy
do rezerwatu „Kołacznia”

HISTORIA ODKRYCIA

ODKRYŁ...

Ks. Jan Władysław Szczerbiński – w 1906 roku odkrył stanowisko różanecznika żółtego w przysiółku wsi Wola Zarczycka o nazwie „Kołacznia”. J. Szczerbiński urodził się 2 lutego 1862 roku w Niewodnej, obecnie gmina Wiśniowa, powiat strzyżowski. Świecenia kapłańskie przyjął w Przemyslu 18 lipca 1886 roku. Był wikariuszem m.in. w: Bieczu, Błażowej, Jedliczu, Jasionowie, Nowym Żmigrodzie, Zaleszanach, Trzcianie. Najdłużej, bo aż 6 lat był wikarym w Woli Zarczyckiej. Posługę pełnił tu w l. 1906-1912. Ostatnią jego „służbowa” placówką była Czerмна, skąd po dwóch latach, już jako proboszcz, odszedł w 1916 roku na emeryturę. Ponad 20 lat mieszkał w Rzeszowie. Tutaj zmarł 8 września 1939 roku zabity niemiecką bombą lotniczą. Spoczywa na Starym Cmentarzu w Rzeszowie.

OPISAŁ...

Profesor Marian Raciborski (1863-1917) – wybitny polski botanik, autor pierwszych artykułów o stanowisku azalii pontyjskiej w Woli Zarczyckiej. M. Raciborski urodził się 17 września 1863 r. w Brzustowej koło Ćmielowa. W l. 1881-1891 studiował nauki przyrodnicze i medycynę na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, później w Bonn i Monachium. Od 1912 r. dyrektor Ogrodu Botanicznego UJ w Krakowie. W 1913 r. utworzył Instytut Botaniczny UJ w Krakowie. Od 1904 r. był przewodniczącym Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika we Lwowie. Jest autorem blisko

300 publikacji (w tym 200 naukowych). W 1908 r. napisał ważny artykuł pt. „Zabytki przyrody”, który był pierwszą polską pracą programową z ochrony przyrody. Zmarł 24 marca 1917 r. w Zakopanem i tam został pochowany.

UTWORZYŁ...

Prof. Władysław Szafer (1886-1970) – najwybitniejszy polski botanik XX w. oraz wielki działacz społeczny na niwie ochrony przyrody. Uznał krzew różanecznika żółtego za „najpiękniejszą roślinę Polski”. W. Szafer urodził się 23 lipca 1886 r. w Sosnowcu. Studia botaniczne odbył na Uniwersytetach we Wiedniu oraz Lwowie. Studiował też gleboznawstwo w Wiedniu i leśnictwo w Monachium. Był luminarzem nauki polskiej m.in. współtworzył Polska Akademię Nauk. Zasłużył się w dziele tworzenia nowych rezerwatów przyrody, w tym Rezerwatu „Kołacznia” w Woli Zarczyckiej. Pozostawił ogromny dorobek naukowy: 700 publikacji, ponad 400 artykułów popularyzujących ochronę przyrody. Zmarł 16 listopada 1970 r. w Krakowie.

OCALIŁ...

Mgr inż. Marian Bosakowski (1884 – 1970) – leśnik, popularyzator wiedzy o azalii pontyjskiej i zasłużony w dziele jej ochrony. Urodził się 20 września 1884 r. w Busku k. Lwowa. W l. 1903-1908 studiował w Wiedniu leśnictwo i ogrodnictwo. Na terenie Galicji, a później w odrodzonej Polsce, pracował jako leśniczy. Najdłużej związany był z Łańcutem. Był członkiem Ligi Ochrony Przyrody i PTTK. Zabiegał o skuteczną ochronę stanowiska różanecznika żółtego w Woli Zarczyckiej. Zmarł w Łańcutcie 9 listopada 1970 r. Pochowany na cmentarzu komunalnym w Łańcutcie.

REZERWAT

● „Kołacznia” – to rezerwat florystyczny na terenie gminy Nowa Sarzyna, w powiecie leżajskim, w województwie podkarpackim. Leży w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Leżajsk, ale na gruntach stanowiących własność prywatną okolicznych rolników. Przedmiotem ochrony (według aktu powołującego) jest jedyne w Polsce naturalne stanowisko różanecznika żółtego (*Rhododendron luteum*), będące reliktem z okresu przedlodowcowego.

● Stanowisko azalii odkrył w maju 1906 roku wolański wikariusz, ks. Jan W. Szczerbiński. Opisał je i wprowadził w świat nauki prof. Marian Raciborski w 1908 roku. Po II wojnie w 1948 roku stanowisko to uznano za zabytek przyrody. Znaczący wkład w ochronę różanecznika i utworzenie rezerwatu miał prof. Władysław Szafer. Rezerwat „Kołacznia” utworzono Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 14 lutego 1957 r. [M.P. 1957 nr 18 poz. 142]. Akt wszedł w życie i zaczął obowiązywać od 16 marca 1957 r.

● Rezerwat „Kołacznia” jest najmniejszym pod względem powierzchni rezerwatem w Polsce – mierzy zaledwie 0,10 ha powierzchni. W identycznych granicach w 2009 roku powołano obszar siedliskowy sieci Natura 2000 „Kołacznia” PLH180006.

● Zbiorowisko zaroślowe z różanecznikiem żółtym porasta niewielką śródleśną wydmy, a oprócz niego występuje tu zbiorowisko porębowe z klasy *Epilobietea angustifolii* oraz fragment łągi jesionowo-olszowego.

● Na terenie rezerwatu stwierdzono występowanie 51 gatunków roślin naczyniowych. W jego obrębie - poza unikatową azalią - rosną także: rosiczka okrągłolistna i storczyk samczy, które również są gatunkami chronionymi.

● Największą grupą zwierząt zamieszkujących tereny sąsiadujące z rezerwatem są ptaki, np.: krogulec, dzięcioł czarny, dzięcioł duży, bocian biały, kwiczoł, rudzik, zięba. Licznie występują duże ssaki jak np.: jelenie europejskie, sarny, dziki, lisy, borsuki, spotkać można nawet łosia.

Różanecznik żółty (Azalia pontyjska, Zielina, Drapiszton) *Rhododendron luteum* Sweet.

● Roślina z rodziny wrzosowatych Ericaceae. Objęta ścisłą ochroną gatunkową. Krzew dorasta do 1-2,5 m wysokości. Posiada silnie rozwinięty, płaski, system korzeniowy. Zdrewniałe gałązki pokrywa gładka kora. Liście o krótkich ogonkach, brzegiem szpiczasto orzęsione, podługne, lancetowate, długości 6-12 cm, układają się na gałązce skrętoległe. Liście jesienią żółte i czerwopomarańczowe, opadają na zimę. Okazale kwiaty osiągają średnicę do 5 cm, bardzo wonne, zebrane na szczytach pędów w kwiatostany (baldaszki) liczące 10-20 sztuk. Kielich krótki, rozcięty na 5 lancetowate działki. Korona o średnicy około 5 cm złocistożółta, owłosiona, dzwinkowato otwarta, o długiej i wąskiej rurce, posiada 5 do 7 łatek silnie odgiętych na zewnątrz. Nitki pręcików, których ilość odpowiada ilości łatek podobnie jak słupek, wystają z korony. Owocem różanecznika jest twarda, pękająca przegrodowo, torebka długości 2-3 cm o kształcie elipsy, zawierająca liczne drobne nasionka. Nasionka o długości 1-2 mm posiadają małe „skrzydełka”, które ułatwiają im rozsiewanie się.

● Stanowisko krzewu różanecznika żółtego jest najdalej na zachód wysunięte w Europie. Inne naturalne jego skupiska są oddalone o ponad 300 km na wschód na Polesiu i Wołyniu.

● Krzewy różanecznika okrywają się żółtymi kwiatami w maju, a cały okres kwitnienia trwa do 3 tygodni. Intensywny zapach kwiatów wyczuwalny jest nawet z kilkuset metrów. Krzew zapylany jest przez motyle i pszczoły.

